

XXII. MEZINÁRODNÍ KOLOKVIUM O REGIONÁLNÍCH
VĚDÁCH. SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ

22ND INTERNATIONAL COLLOQUIUM ON REGIONAL
SCIENCES. CONFERENCE PROCEEDINGS

Place: Velké Bílovice (Czech Republic)
June 12-16, 2019

Publisher: Masarykova univerzita (Masaryk University Press), Brno

Edited by:

Viktorie KLÍMOVÁ

Vladimír ŽÍTEK

(Masarykova univerzita / Masaryk University, Czech Republic)

Vzor citace / Citation example:

AUTOR, A. Název článku. In Klímová, V., Žítek, V. (eds.) *XXII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. s. 1–5. ISBN 978-80-210-9268-6. DOI.

AUTHOR, A. Title of paper. In Klímová, V., Žítek, V. (eds.) *22nd International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings*. Brno: Masaryk University Press, 2019. pp. 1–5. ISBN 978-80-210-9268-6. DOI.

Publikace neprošla jazykovou úpravou. / Publication is not a subject of language check.

Za správnost obsahu a originalitu výzkumu zodpovídají autoři. / Authors are fully responsible for the content and originality of the articles.

© 2019 Masarykova univerzita
ISBN 978-80-210-9268-6 (online : pdf)

MIGRAČNÍ VZTAHY V BRNĚNSKÉ METROPOLITNÍ OBLASTI PO ROCE 1989

Migration relationships in the Brno metropolitan area after 1989

BARBORA DUTKOVÁ

PETR TONEV

Katedra regionální ekonomie a správy | *Department of Reg. Economics and Administration*
Ekonomicko-správní fakulta | *Faculty of Economic and Administration*
Masarykova univerzita | *Masaryk University*
✉ *Lipová 41a, 602 00 Brno, Czech Republic*
E-mail: petr.tonev@econ.muni.cz

Anotace

V důsledku změn spojených s pádem železné opony a přechodem od centrálně plánované ekonomiky k tržnímu hospodářství se v zázemí velkých měst ČR začaly odehrávat významné změny. Jedním z hlavních procesů, který se na těchto změnách podílí a zároveň díky dostupnosti dat umožňuje alespoň částečně zachytit rozsah a povahu těchto změn, je stěhování obyvatelstva. Cílem příspěvku je pomocí údajů o pohybu obyvatelstva nejprve vymezit hranice Brněnské metropolitní oblasti a poté se zaměřit na migrační vztahy a jejich změny v tomto regionu za tři časová období po roce 1989 (1991 – 1993; 2000 – 2002; 2010 – 2012). Analýza a hodnocení se soustředí zejména na změny v objemu, struktuře a směrové orientaci migrace mezi městem a zázemím, ale také na stěhování mezi celou metropolitní oblastí a zbytkem ČR.

Klíčová slova

vnitřní migrace, suburbanizace, Česká republika, Brněnská metropolitní oblast

Annotation

As the consequence of changes related to the fall of the Iron curtain and the shift from the centrally planned to the market economy the hinterlands of large cities in the Czech Republic have faced significant transformations. The population migration is one of the main processes, which plays role in these changes and thanks to the data availability is able to catch the extent and nature of these changes, at least partially. The objective of the contribution is to delineate the borders of the Brno metropolitan area using the data on the population movements and then to aim at the migration relationships and their changes in this region in three time periods after 1989 (1991 – 1993; 2000 – 2002; 2010 – 2012). The analysis and assessment focus on the changes in the volumes, structure and orientation of migration between the city and its hinterland, and also on the migration between the whole metropolitan area and the rest of the Czech Republic.

Key words

internal migration, suburbanization, Czech Republic, Brno metropolitan area

JEL classification: R23

1. Úvod

Po roce 1989 procházela Česká republika transformačním procesem z centrálně plánovaného hospodářství na tržní ekonomiku, což sebou přineslo značné změny, jak politické, ekonomické, tak i sociální. Z pohledu (vnitřní) migrace to znamenalo, že v tomto období pokračovaly některé procesy z období před rokem 1989, jako například zachování migrační uzavřenosti na úrovni okresů (Čermák, 2001), ale objevily se i nové a ne vždy očekávané trendy. Především došlo k výraznému poklesu vnitřní migrace, ve kterém hrála rozhodující roli nepříznivá situace na trhu s byty. Trh s byty se potýkal s mnoha problémy, mezi které patřil problém regulace nájemného, problémy s restitucemi a celkovým legislativním rámcem, který by zajistil dobré fungování tohoto trhu. Navíc souběžně docházelo k dramatickému poklesu v bytové výstavbě a nepříznivá situace na trhu s byty tak vytvořila bariéru, která ztěžovala podmínky pro stěhování (Čermák, 1997, Lux, Sunega, 2007) a posilovala i specifické chování

některých skupin obyvatelstva – např. stěhování seniorů do oblastí s druhým bydlením nebo oblastí s domovy důchodců, aby uvolnili byty svým dětem (Bartoňová, 1997). Čím dál významnější roli hraje rozvoj dalších forem prostorové mobility, kdy dochází k částečnému nahrazování migrace např. dojížděnkou. Díky značnému rozvoji infrastruktury lidé často volí dojížděnkou za prací raději než stěhování, a to i na větší vzdálenosti (Čermák, 2005).

Oproti předcházejícímu období došlo po roce 1989 ke zvyšování atraktivity menších obcí (do 5. tis. obyv.) a k migrační ztrátovosti velkých měst (Anderle, 2001, Srb, 2004). Vývoj migrace v 90. letech byl silně ovlivněn suburbanizačními procesy, kdy docházelo k vytváření rozsáhlých aglomerací, u kterých se obyvatelé stěhovali z jejich jader do jejich zázemí, a proto poprvé od 60. let nastala situace, kdy mělo zázemí např. Prahy a Brna kladné saldo s jádrem aglomerace (Čermák, 1996 a 1997).

Cílem předkládaného příspěvku je analyzovat migrační vztahy a jejich změny v regionu Brna a okolí po roce 1989 a zhodnotit charakter a rozsah těchto změn, i to do jaké míry odpovídají výše naznačeným celostátním trendům (ať už v minulosti prokázaným, či do budoucna odhadovaným) nebo specifickým typickým pro oblasti velkých měst a jejich zázemí. Vodítkem v tomto případě budou publikace hodnotící vývoj migrace převážně z celostátního pohledu (Aleš, 2001 nebo Srb, 2004), nebo zaměřené na regionální rozdíly, regionální atraktivitu (Bartoňová, Drbohlav, 1997 nebo Ptáček, Toušek, Poláček, 2004) či stěhování dle určitých struktur, jako jsou důvody (Srb, 1999 a 2005) nebo vzdělání (Ptáček, Toušek, Poláček, 2007 či Valenta, 2009) a v neposlední řadě studie věnované vývoji a změnám v metropolitních oblastech v celé ČR (Čermák, Hampl, Müller, 2009), nebo oblasti Prahy (Čermák, 2005, Ouředníček 2003 a 2012) či Brna (Mulíček, 2002).

2. Metodika a data

Pro analýzu byla využita anonymizovaná individuální data o vnitřní migraci v ČR z databáze ČSÚ (ČSÚ, 2013a). Z období po roce 1989 byla na základě dostupných údajů vybrána tři časová období, a to 1991–1993, 2000–2002 a 2010–2012. Tříletá období by měla být dostatečně dlouhá, aby byl odstraněn vliv náhodných jednoletých výkyvů (Kamenický, 2007), na druhou stranu nejsou natolik dlouhá, aby v nich zanikly krátkodobé trendy – stejný postup volili pro komparaci migrační atraktivity okresů v letech 1961–1991 také Bartoňová a Drbohlav (1993). Vzhledem k tomu, že k vymezení zájmového území byla využita i data o dojížděnce za prací, bylo nejnovější z tříletých období (2010–2012) vztaheno k datu posledního censu (2011), podobně tomu bylo i u předchozího období (2000–2002), zatímco poslední ze sledovaných období bylo dáno dostupností nejstarších dat v databázi migrace (rok 1991).

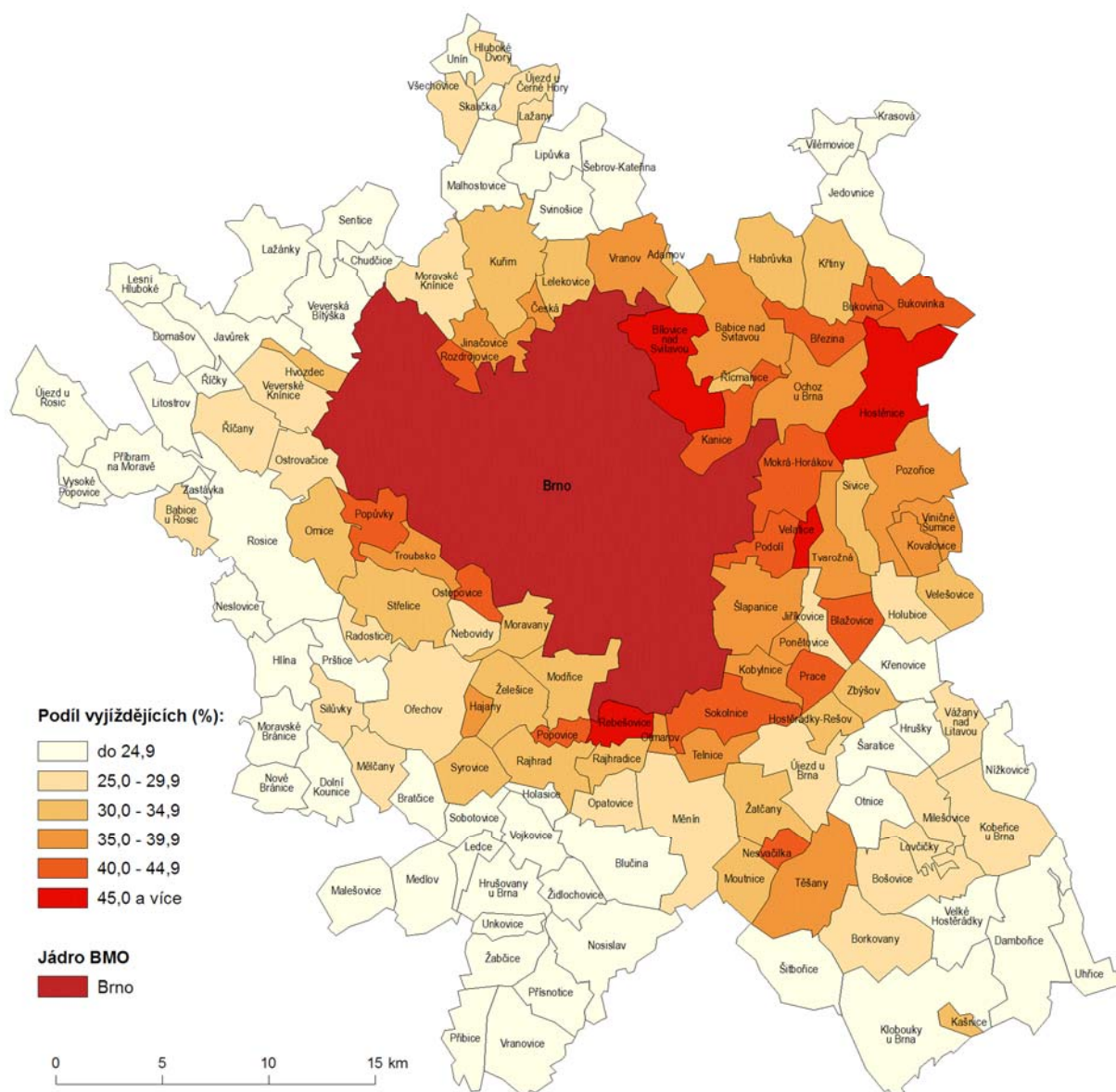
Jelikož v průběhu sledovaného období docházelo k administrativním změnám (slučování, či rozdělování obcí), byla data o migraci přepočtena tak, aby bylo docíleno srovnatelného administrativního stavu pro všechny tři časové úseky.

U všech tří časových období nás zajímají migrační pohyby obyvatel mezi Brnem a jeho zázemím (zejména, jak se projevuje proces suburbanizace, který je pro období po roce 1989 typický), ale také vztah celé Brněnské metropolitní oblasti se zbytkem ČR. Analyzovány jsou skupiny migrantů podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a také podle důvodu stěhování. Určitým problémem byla změna metodiky, kdy se od roku 2005 již nevyplňuje Hlášení o stěhování, které obsahovalo informace jak o nejvyšším dosaženém vzdělání migrantů, tak i o důvodech stěhování, ale ČSÚ přebírá údaje o stěhování od Ministerstva vnitra – z informačního systému evidence obyvatelstva (ČSÚ, 2005). Z tohoto důvodu jsou výše uvedené charakteristiky analyzovány jen za první a druhé časové období.

V této souvislosti je nutné upozornit na kvalitu a vypovídací schopnost analyzovaných dat. Právě u důvodů stěhování lze předpokládat určité zkreslení kvůli postupně rostoucí neochotě obyvatel uvádět tento údaj, což zřejmě vedlo ke stále většímu podílu odpovědí „z jiných důvodů“ (Srb, Anderle 1997 nebo Srb, 1999 a 2005). Statistika vnitřní migrace v ČR je založena na sledování změn obce trvalého pobytu obyvatel, čímž je svázána s povinností občanů přihlásit se v místě nového bydliště k trvalému pobytu. Skutečností ovšem je, že ne vždy k tomu dojde, nebo naopak některé „trvalé“ pobyty jsou fiktivní, hlášené pouze ze spekulativních, zpravidla bytových, ale i jiných důvodů. Statistika vnitřní migrace tak není zcela přesným a vyčerpávajícím obrazem migračních pohybů v rámci ČR, ale i přesto patří mezi nejuplněnější a nejpřesnější v Evropě (Aleš, 2001)

Pro analýzu a komparaci byly použity základní ukazatele - migrační saldo, migrační obrat a intenzita migračního obratu a salda (viz např. ČSÚ, 2001 nebo Kamenický, 2007). U relativních ukazatelů jsou data vztahena k počtu obyvatel, který je pro každou obec vypočten jako průměr daného tříletého období (data vždy k 31.12.).

Obr. 1: Vymezení BMO na základě dojížd'ky za práci z roku 2011 a migrace 1991–2012

Zdroj: ČSÚ, 2014; ČSÚ, 2013a, vlastní zpracování.

Pro vymezení Brněnské metropolitní oblasti (BMO) byla použita data o pohybu obyvatel – jednak šlo o údaje o dojížd'ce za práci z okolních obcí do Brna, ze Sčítání lidu 2011 (ČSÚ, 2014) a jako doplňující kritérium byla využita i data o migraci (ČSÚ, 2013a). Metoda byla zčásti inspirována postupem použitým Posovou a Sýkorou (2011) - při vymezení zázemí Prahy (pro srovnání s městským regionem Vídně) brali autoři v úvahu všechny obce, odkud do Prahy směřoval hlavní denní vyjížd'kový proud za práci, přičemž jeho podíl činil 30 % a více ze zaměstnaných obyvatel dané obce (stejnou metodu použili také např. Matznetter, 2004 nebo Matznetter, Nitsch, Wisbauer, 2004 při srovnání regionů Vídně a Bratislavy). Vzhledem k tomu, že Praha nebo Vídeň jsou jako centra výrazně silnější, byla v případě vymezení zázemí Brna hranice minimálního podílu vyjíždějících z obce do centra snížena na 20 %. Tuto podmínku splňovalo celkem 132 obcí, ovšem kvůli dodržení zásady územní kontinuity zázemí bylo vyřazeno šest odlehklých obcí a naopak připojeno pět obcí (jejichž území by v regionu tvořilo enklávy), u nichž podíl vyjíždějících do Brna nedosažoval 20 % (u všech to ale bylo více než 15 %), čímž počet klesl na 131.

Protože při sčítání v roce 2011 byla míra nezjištěných údajů lehce vyšší než u předchozích cenů a mohla být vzhledem ke způsobu sběru dat i lokálně významná, jevílo se jako vhodné doplnit ukazatel dojížd'ky ještě dalším pomocným kritériem, kterým byla migrace. Pro výše zmíněných 131 obcí byl vypočítán intenzita migračního obrátu s Brnem za celé období 1991-2012 a stanovena střední hodnota (medián) celého souboru.

Zázemí Brna pak bylo rozšířeno o 6 obcí, které vykazovaly významnou dojížděku do Brna (hlavní denní vyjížděkový proud za prací do Brna představoval 15-20 % zaměstnaných v obci) a zároveň nadstandardní migrační vztah s Brnem (intenzita migračního obrátu s Brnem byla vyšší než medián souboru 131 obcí vybraných v prvním kroku). Celkem tedy bylo do zázemí Brna zařazeno 137 obcí, z nichž většina leží v okrese Brno–venkov, zbytek potom v okresech Blansko, Břeclav, Hodonín a Vyškov (viz obr.1).

3. Výsledky

Analýza migračních vztahů v BMO ukázala, že dlouhodobý trend z období před rokem 1989, kdy Brno obyvatelstvo získávalo na úkor zázemí, se začal obracet hned na počátku 90. let a se silící suburbanizací se postupně prohluboval - Brno tedy ve prospěch svého zázemí ztrácí čím dál více svých obyvatel (tab. 1).

Tab 1: Migrační bilance Brněnské metropolitní oblasti za jednotlivá časová období

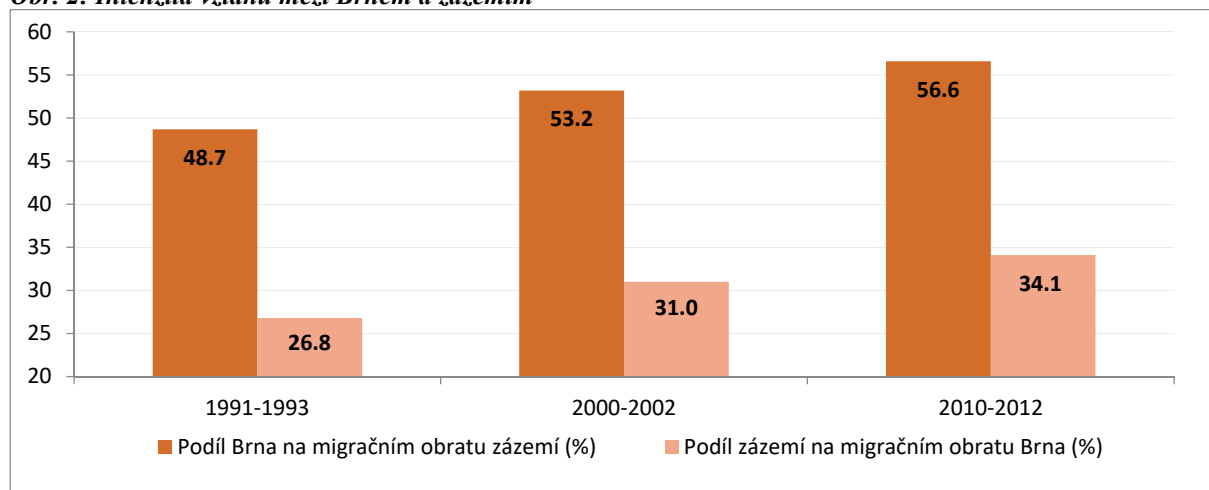
Směr stěhování / Časové období	1991-1993	2000-2002	2010-2012
Ze zázemí do Brna	3394	2033	3885
Z Brna do zázemí	3517	5492	9276
Migrační saldo Brna	-123	-3459	-5391
Intenzita migračního salda Brna (‰)	-0,3	-9,2	-14,3
Intenzita migračního salda zázemí (‰)	0,8	22,6	30,6
Obrat	6911	7525	13161
Ze zbytku ČR do Brna	10234	7258	11942
Z Brna do zbytku ČR	8665	9524	13488
Migrační saldo Brna	1569	-2266	-1546
Intenzita migračního salda Brna (‰)	4,0	-6,0	-4,1
Obrat	18899	16782	25430
Ze zbytku ČR do zázemí	3677	3489	5042
Ze zázemí do zbytku ČR	3605	3128	5053
Migrační saldo zázemí	72	361	-11
Intenzita migračního salda zázemí (‰)	0,5	2,4	-0,1
Obrat	7282	6617	10095
V rámci zázemí	3197	3145	3792
Ze zbytku ČR do BMO	13911	10747	16984
Z BMO do zbytku ČR	12270	12652	18541
Migrační saldo BMO	1641	-1905	-1557
Intenzita migračního salda BMO (‰)	3,0	-3,6	-2,8
Obrat	26181	23399	35525

Zdroj: ČSÚ, 2013a, vlastní zpracování.

Pozn.: U migračního směru ze „zbytku ČR“ do Brna a zpět není do „zbytku ČR“ započítáno zázemí. Stejně tak u migračního směru ze „zbytku ČR“ do zázemí a zpět se do „zbytku ČR“ nepočítá Brno.

Se zbytkem ČR nemá Brno o mnoho lepší bilanci. V prvním období sice vykazovalo migrační zisk, kdy nejvíce obyvatel získávalo s Ostravou, ale ve druhém a třetím období již Brno obyvatelstvo ztrácelo, a to zejména s Prahou. Co se týká stěhování mezi zázemím Brna a zbytkem ČR, v prvních dvou obdobích mělo zázemí kladnou bilanci, která se v posledním období změnila na zápornou, ovšem jen v jednotkách osob. Z pohledu celé metropolitní oblasti generovala BMO migrační zisk pouze v letech 1991–1993, ve druhém a třetím období již se zbytkem ČR obyvatele ztrácela (opět nejvíce s Prahou), i když se tato migrační ztráta snižovala.

Je ale důležité vzít v úvahu, že tento fakt byl zjištěn pouze na základě dat o vnitřní migraci v ČR. Pokud vezmeme v úvahu i zahraniční migraci (ČSÚ, 2013b, kde je ovšem dílčí problém s podhodnocenými údaji o vystěhování), měla by BMO ve druhém i třetím období kladné migrační saldo (stejný trend uvádí i Čermák, Hampl, Muller, 2009, byť vymezení sledovaného území se mírně liší). Zahraniční migrace totiž výrazně směřuje do oblastí velkých měst a jejich zázemí a také migrace cizinců na našem území vykazuje tendence koncentrovat se do metropolitních oblastí (blíže viz Janská, Bernard, 2015 a 2018). Navíc je třeba brát v potaz i určitá omezení evidence vnitřní migrace zmíněná v metodické části – např. jen v samotném Brně má dlouhodobě bydliště několik desítek tisíc studentů a především pracujících, kteří neprovedli/neprovedou formální změnu trvalého pobytu a nejsou tak ve statistikách vnitřní (případně zahraniční) migrace uvedeni. Totéž se potom v určité míře týká i zázemí - případová studie Maceškové a Ouředníčka (2008) uvádí příklad obce v zázemí Prahy, kde ze skutečného počtu obyvatel nebylo více než 20 % přihlášeno k trvalému pobytu.

Obr. 2: Intenzita vztahů mezi Brnem a zázemím

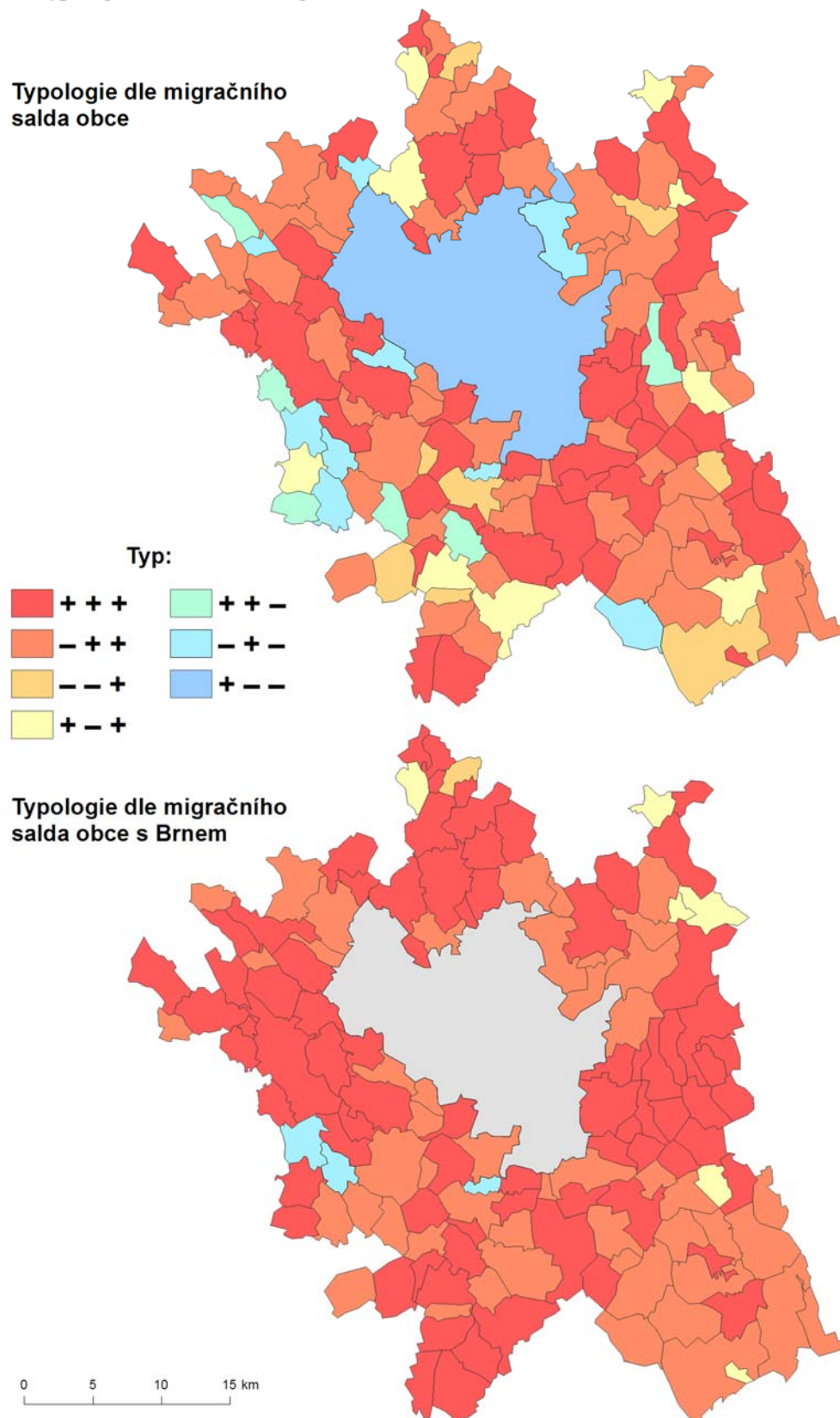
Zdroj: ČSÚ, 2013a, vlastní zpracování.

Důležitým zjištěním je postupně narůstající intenzita vztahů uvnitř BMO (tedy mezi jádrem a zázemím). Podíl Brna na migračním obratu zázemí se v čase zvyšoval a ve druhém i třetím období už přesahoval hodnotu 50 %. Stejný trend můžeme sledovat u podílu zázemí na migračním obratu Brna, kdy byly hodnoty ve druhém a třetím období vyšší jak 30 %. Stále častěji se tedy obyvatelé stěhují uvnitř BMO, zatímco podíl stěhování mimo metropolitní oblast v čase postupně klesá (viz obr. 2).

Pokud jde o analýzu migračních změn v BMO podle věku stěhujících se osob, byli migranti rozděleni do čtyř věkových kategorií, a to 0–14 let, 15–39 let, 40–64 let a 65 let a více. V letech 1991–1993 ztrácelo Brno ve prospěch svého zázemí obyvatele u dětské složky a ve věku 40–64 let a ve druhém a třetím období se tato ztráta ještě zvyšovala. Zatímco stěhování migrantů ve věkových kategoriích 15–39 let a 65+ let mělo v prvním sledovaném období kladnou bilanci, ve druhém a třetím už docházelo ke ztrátě i v těchto kategoriích. Brno vůči zbytku ČR získávalo obyvatele ve všech sledovaných obdobích pouze v kategorii 15–39 let. U dětské složky došlo hned ve druhém období ke změně migračního zisku na ztrátu, která se ve třetím období ještě zvýšila. Obyvatelstvo ve věku 40–64 let a 65 let a více vykazovalo zápornou bilanci stěhování ve všech obdobích, která se v porovnání prvního a třetího období zvýšila. Pro zázemí ve vztahu k zbytku ČR byly v prvním období ziskové věkové kategorie 0–14 let, 15–39 let a 40–64 let. Tento zisk si ve třetím období zachovala pouze skupina 15–39 let, u ostatních skupin došlo ve třetím období ke změně kladného salda z prvního období na záporné. U poproduktivní složky obyvatel generovalo zázemí ve všech obdobích migrační ztrátu. Celá BMO měla se zbytkem ČR kladné saldo ve všech obdobích pouze ve věkové kategorii 15–39 let. Dětská složka změnila kladnou bilanci stěhování na zápornou ve druhém sledovaném období a ve třetím období se ztráta u této složky ještě zvýšila. U migrantů ve věku 40–64 let a 65+ let ztrácela BMO ve prospěch zbytku ČR obyvatele ve všech sledovaných obdobích.

Z výsledků podle vzdělání migrantů lze interpretovat následující poznatky. Brno se svým zázemím ztrácelo v prvním období ve všech kategoriích až na migranty se základním vzděláním. V letech 2000–2002 byly pro Brno ztrátové již všechny kategorie a migrační ztráta z předešlého období se více prohlubovala. Se zbytkem ČR vykazovalo Brno migrační zisk v prvním období ve všech kategoriích vzdělání, zatímco ve druhém sledovaném období se jednalo pouze o skupinu vysokoškolsky vzdělaných migrantů, u kterých došlo oproti předešlému období ke snížení migračního zisku. Nejvíce vysokoškolsky vzdělaných obyvatel získávalo Brno v obou obdobích s Ostravou a nejvíce jich ztrácelo s Prahou. U migrace mezi zázemím a zbytkem České republiky nedošlo ve sledovaných obdobích k žádným změnám, tedy první i druhé období generovalo migrační zisk ve všech kategoriích kromě základního vzdělání, přičemž ve druhém období byl tento zisk vyšší. U BMO se z kladné bilance u kategorií bez vzdělání, střední vzdělání bez maturity a střední vzdělání s maturitou, změnila na zápornou ve druhém období. Migrační ztráta z prvního období u obyvatel se základním vzděláním se ve druhém období ještě více prohloubila a u kategorie absolventů VŠ došlo ke snížení migračního zisku. Pro celou BMO byla v obou obdobích z hlediska vysokoškolsky vzdělaných obyvatel nejziskovější Ostrava a nejztrátovější opět Praha.

Obr. 3: Typologie obcí BMO dle migračního salda v obdobích 1991-1993, 2000-2002 a 2010-2012

Zdroj: ČSÚ, 2013a, vlastní zpracování.

Pozn.: + označuje kladné migrační saldo, - označuje záporné migrační saldo. Typ +++ tedy označuje obec, která měla ve všech třech obdobích kladné celkové migrační saldo (mapa nahoře) nebo kladné migrační saldo s Brnem (mapa dole)

Poslední dílčí analýza byla založená na důvodech stěhování. Brno ztrácelo ve prospěch svého zázemí v prvním období obyvatelé z důvodů bytových, následování rodinného příslušníka a z jiných důvodů. Migrační ztráty z těchto příčin se ve druhém období ještě více prohloubily a u stěhování z důvodů zdravotních, sňatku a rozvodu došlo ke změně z kladného salda na záporné. Ve vztahu mezi Brnem a zbytkem ČR se zisk ze stěhování z důvodu rozvodu a následování rodinného příslušníka změnil na ztrátu. Jinak Brno ztrácelo ve prospěch zbytku ČR ve druhém období stále více obyvatel v kategoriích zdravotní důvody, jiné důvody a především bytové důvody. Naopak v obou obdobích získávalo město obyvatelé z důvodů změny a přiblížení k pracovišti, studia a sňatku. Migrace mezi zázemím a zbytkem ČR byla charakterizována změnou u jiných důvodů, kdy se záporné saldo z let 1991–1993 změnilo na kladné v letech 2000–2002. Snížení migrační ztráty zázemí nastalo u důvodu změny pracoviště a u přiblížení k pracovišti, učení, studium, sňatku a bytových důvodů nastalo zvýšení migračního zisku zázemí. U BMO nastaly ve druhém období změny u stěhování z důvodů rozvodu a následování rodinného příslušníka, kdy se ve druhém období změnil migrační zisk na migrační ztrátu. Naopak BMO získávala ve druhém období více obyvatel z důvodů změny pracoviště a učení, studium. Stěhování ze zdravotních důvodů, bytových důvodů a jiných důvodů znamenalo pro BMO ve druhém období další zvýšení migrační ztráty v porovnání s prvním obdobím.

Ve sledovaném období se také výrazně měnila bilance stěhování jednotlivých obcí. Zatímco před rokem 1989 byla velká část z nich dlouhodobě ztrátová, už na počátku 90. let se tento trend otočil u téměř poloviny z nich (62 obcí) a dále posiloval, takže v letech 2000–2002 a 2010–2012 už měla kladné saldo migrace velká většina z obcí BMO (116 resp. 120), přičemž se zvětšoval i objem migračních zisků. Jak byly migrační zisky/ztráty obcí rozloženy ve sledovaných časových úsecích zachycuje typologie v horní část obr.3. Pro velkou většinu obcí (81 %) bylo typické kladné migrační saldo ve všech třech obdobích nebo posun od záporného ke kladnému saldu. U ostatních obcí (situovaných spíše při okraji BMO) byl posun opačný nebo docházelo ke střídání období s kladným a záporným saldem. To bylo nejčastěji způsobeno nárazovým uvolněním většího objemu pro novou bytovou výstavbu, po jejichž zastavení příliv nových obyvatel zeslábl nebo zcela ustal. Typickým příkladem mohou být Bílovice nad Svitavou, obec v sousedství Brna, která patří k nejvíce dotčeným suburbanizací – do poloviny 90. let měla migrační saldo záporné, v letech 1996–2008 nastal stavební boom, kdy obec získala migrací 1156 osob, ovšem od té doby je migrační saldo lehce záporné. Přes tyto výkyvy ale za celé období 1991–2012 velká většina obcí (88 %) vnitřním stěhování obyvatel získala, jen 17 obcí (včetně Brna) bylo ztrátových, v absolutních číslech nejvíce samozřejmě Brno a potom Adamov, přičemž obě města ztrácela obyvatelstvo dlouhodobě, v relativních číslech potom malá a poměrně špatně dostupná obec Hlína.

Z hlediska migračního vztahu obcí BMO s jádrem měla více než polovina obcí s Brnem kladné saldo ve všech třech sledovaných obdobích a dalších 35,8 % obcí ve dvou ze tří sledovaných období. Podíl obcí s kladným migračním saldem s Brnem v průběhu času postupně narůstal - v letech 1991–1993 to bylo 61,3 % obcí, v letech 2000–2002 již 94,9 % a v posledním období (2010–2012) 97,8 % obcí, přičemž i zde se objem migračních zisků zvětšoval. Typologii obcí (která je v tomto případě mnohem jednodušší) dle rozložení migračních zisků/ztrát ve sledovaných časových úsecích zachycuje dolní část obr.3.

Závěr

Analýza migračních vztahů v BMO ukázala, že předchozí dlouhodobě platné vzorce migračního chování se začaly měnit, a to často velmi výrazně, prakticky hned od začátku 90. let. Nejdůležitější je zřejmě změna směrové orientace migračních proudů - dlouhodobý trend z období před rokem 1989, kdy Brno obyvatelstvo získávalo na úkor zázemí, se záhy zcela obrátil a se silící suburbanizací, která se stala novým a dominantním fenoménem migračních vztahů v osídlení, se postupně prohluboval. Brno tedy ve prospěch svého zázemí ztrácí čím dál více svých obyvatel, a to ve všech věkových i vzdělanostních kategoriích. Pouze ve dvou specifických kategoriích bylo Brno ve sledovaném období ziskové, a to díky stěhování z/do zbytku ČR - aktivní populace 15–39 let a osoby s VŠ vzděláním, což je dáno poměrně vysokou koncentrací pracovních míst s vyšší přidanou hodnotou a vyššími nároky na kvalifikaci.

Jako celek je BMO z hlediska vnitřního stěhování sice ztrátová (ve druhém a třetím sledovaném časovém úseku), ale jak již bylo uvedeno, jde o objem, kdy se spíše jedná o vliv ne zcela dokonalé evidence stěhování a pokud bychom navíc počítali i zahraniční migraci, byla by BMO ve všech třech obdobích zisková (totéž platí pro zázemí). Z hlediska struktury je za celé období nejlepší bilance ve věkové kategorii 15–39 let a u osob s VŠ vzděláním, ke které se ještě přidává kategorie se SŠ vzděláním.

Pokud jde o důvody stěhování, tak BMO získává (především díky Brnu) nové obyvatelé zejména díky nabídce práce a studia, ale také díky sňatkům. Naopak celá BMO vykazuje ztrátu díky stěhování ze zdravotních důvodů a také kvůli bytovým důvodům, což je především zásluhou výrazně záporné bilance Brna, kde dlouhodobě nová

bytová výstavba neodpovídá možnostem, ale hlavně vysoké poptávce, přičemž jednou z důležitých příčin jsou neustále odklady dokončení a schválení nového územního plánu. Výše uvedené výsledky jsou zcela srovnatelné s regionem Prahy a okolí (Ouředníček, 2003 a 2012).

Dalším zásadním zjištěním je postupná intenzifikace migračních vztahů uvnitř BMO (tedy nárůst podílu stěhování mezi jádrem a zázemím). Podíl Brna na migračním obratu zázemí ve druhém i třetím období už přesahoval hodnotu 50 % a stejný vývoj vykazoval i podíl zázemí na migračním obratu Brna, kdy byly hodnoty ve druhém a třetím období vyšší jak 30 %. Funkční region BMO se tedy z hlediska migračních vazeb stále více a pevněji integruje a tento trend bude zřejmě dále pokračovat.

Z hlediska vnitřní struktury BMO je kladná bilance stěhování poměrně rovnoměrně rozložena mezi téměř všechny obce – v zázemí jen 16 z nich vykázalo za sledované období migrační ztrátu a pochopitelně (zcela v souladu s celostátním trendem) také Brno jako jádro celé BMO. Objem migračních zisků se ovšem samozřejmě lišil a do budoucna lze v tomto ohledu předpokládat ještě hlubší diferenciaci – těžit by z toho měly především obce s kvalitním dopravním napojením a dostupností základních služeb, naopak u obcí v okrajové poloze případně s absencí základní vybavenosti bude zřejmě docházet ke stagnaci nebo i odlivu obyvatel. Otevřenou otázkou je potom další vývoj Brna, kdy z pohledu samotného potenciálu a atraktivit města by mělo být v jeho silách zastavit a postupně třeba i začít obracet negativní bilanci stěhování, ale daleko podstatnější roli zde zřejmě sehrají administrativní/legislativní faktory – přijetí a podoba územního plánu, respektive jeho nastavení z hlediska volných ploch pro rezidenční výstavbu a také očekávaná novela stavebního zákona, která by měla být vstřícnější k developerům a umožnit výrazně zjednodušit a zrychlit realizaci nových staveb.

Literatura

- [1] ALEŠ, M., (2001). Vnitřní migrace v České republice v letech 1980–1999. *Demografie*, vol. 43, no. 3, pp. 187–201. ISSN 0011-8265.
- [2] ANDRLE, A., (2001). Demografická stagnace našich největších měst. *Urbanismus a územní rozvoj*, vol. 4, no. 6, pp. 19-22. ISSN 1212-0855.
- [3] BARTOŇOVÁ, D., (1997). Demografické aspekty vnitřní a zahraniční migrace v České republice v 90. letech. *Demografie*, vol. 39, no. 4, pp. 248-256. ISSN 0011-8265.
- [4] BARTOŇOVÁ, D., DRBOHLAV, D., (1993). Migrační atraktivita v regionálním pohledu (okresy ČR v letech 1961-1991). *Demografie*, vol. 35, no. 2, pp. 95-107. ISSN 0011-8265.
- [5] ČERMÁK, Z., (1996). Transformační procesy a migrační vývoj v České republice. In: Hampl, M. a kol. (eds.) *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. Praha: Univerzita Karlova, pp. 179-197. ISBN 80-902154-2-4.
- [6] ČERMÁK, Z., (1997). Geografické aspekty vnitřní migrace v České republice. *Demografie*, vol. 39, no. 4, pp. 242-248. ISSN 0011-8265.
- [7] ČERMÁK, Z., (2001). Vývoj migrační mobility v 90. letech v České republice. In: Hampl, M. a kol. (eds.) *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. Praha: Univerzita Karlova, pp. 87-98. ISBN 80-902686-6-8.
- [8] ČERMÁK, Z., (2005). Migrace a suburbanizační procesy v České republice. *Demografie*, vol. 47, no. 3, pp. 169-176. ISSN 0011-8265.
- [9] ČERMÁK, Z., HAMPL, M., MÜLLER, J., (2009). Současné tendence vývoje obyvatelstva metropolitních areálů v Česku: dochází k významnému obratu?. *Geografie: sborník České geografické společnosti*, vol. 114, no. 1, pp. 37-51. ISSN 1212-0014.
- [10] ČSÚ, (2001). *Příručka demografické statistiky: Stěhování*. (online). (cit. 2019-02-16). Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/~mak/gos/demmethodika/www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/stehovan.htm>
- [11] ČSÚ, (2005). *Vnitřní stěhování v ČR - 1991 - 2004: Metodické vysvětlivky*. (online). (cit. 2019-02-16). Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vnitri-stehovani-v-cr-1991-az-2004-n-q5h7q09guk>
- [12] ČSÚ, (2013a). *Databáze vnitřního stěhování ČR v letech 1991-2012*.
- [13] ČSÚ, (2013b). *Databáze zahraničního stěhování ČR v letech 1991-2012*.
- [14] ČSÚ, (2014). *Sčítání lidu, domů a bytů 2011*.
- [15] JANSKÁ, E., BERNARD, J., (2015). Koncentrační, či dekoncentrační procesy?: faktory ovlivňující vnitřní migraci imigrantů v Česku. *Geografie. Sborník České geografické společnosti*, vol. 120, no. 4, pp. 585-602. ISSN 1212-0014.
- [16] JANSKÁ, E., BERNARD, J., (2018). Mobility and the assimilation of immigrants: variations in migration patterns of Ukrainians and Vietnamese in the Czech Republic. *Moravian Geographical Reports*, vol 26, no. 4, pp. 244-254. ISSN 1210-8812. DOI 10.2478/mgr-2018-0020.

- [17] KAMENICKÝ, J., (2007). *Regionální aspekty vnitřní migrace a jejich širší podmíněnost*. (online). (cit. 2019-02-25) Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20564299/137007a2.pdf/c0f83dff-c1c9-4196-a603-cd172e12fa28?version=1.0>
- [18] LUX, M., SUNEKA, P. (2007). Vliv podmínek bydlení na zamýšlenou migraci české populace za prací. *Sociologický časopis*, vol. 43, no. 2, pp. 305–332. ISSN 0038-0288.
- [19] MACESKOVÁ, M., OUŘEDNÍČEK, M., (2008). Dopad suburbanizace na daňové příjmy obcí. *Obec a finance*, vol. 13, no. 1, pp. 28-29. ISSN 1211-4189.
- [20] MATZNETTER, W. (2004). The Vienna and Bratislava urban regions: comparing urban development under (welfare) capitalism and (post-) communism. *European Spatial Research and Policy*, vol. 11, no. 1, pp. 61–77. ISSN 1231-1952.
- [21] MATZNETTER, W., NITSCH, D., WISBAUER, A. (2004): Stadregionen im Systemvergleich. Räumliche Bevölkerungsentwicklung in und um Wien und Bratislava 1950/51 bis 2001. *Geographischer Jahresbericht aus Österreich, Forschungsberichte – Geographie Wien*, no. 60-61, pp. 53–76. ISBN 3900830509.
- [22] MULÍČEK, O., (2002). Suburbanizace v Brně a jeho okolí. In Sýkora, L. (ed.) *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku, pp. 171-182. ISBN 80-901914-9-5.
- [23] OUŘEDNÍČEK, M., (2003). Suburbanizace Prahy. *Sociologický časopis*, vol. 39, no. 2, pp. 235-253. ISSN 0038-0288.
- [24] OUŘEDNÍČEK, M., (2012). Populační vývoj Prahy a jejího zázemí v transformačním období. In Ouředníček, M., Temelová, J. (eds.) *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Praha: Academia, pp. 25-46. ISBN 978-80-200-2064-2.
- [25] POLÁŠEK, V., PTÁČEK, P., TOUŠEK, V., (2007). Migrace vysokoškoláků v letech 1991–2004 v regionálním pohledu. In *XXXVII. konference České demografické společnosti*. Olomouc, pp. 215-234.
- [26] POSOVÁ, D., SÝKORA, L., (2011). Urbanizace a suburbanizace v městských regionech Prahy a Vídně: strukturální rozdíly v podmínkách odlišných politicko-ekonomických režimů. *Geografie*, vol. 116, no. 3, pp. 276-299.
- [27] PTÁČEK, P., TOUŠEK, V., POLÁŠEK, V., (2007). Regionální aspekty vnitřní migrace v ČR v období 1991 - 2004. In: *XXXVII. konference České demografické společnosti*. Olomouc, pp. 199-214.
- [28] SRB, V. (1999). Vnitřní stěhování 1991 - 1997 podle důvodů migrace. *Urbanismus a územní rozvoj*, vol. 2, no. 3, pp. 8-14. ISSN 1212-0855
- [29] SRB, V., (2004). *1000 let obyvatelstva českých zemí*. Praha: Karolinum, 275 s. ISBN 80-246-0712-3.
- [30] SRB, V., (2005). Vnitrostátní stěhování v České republice podle důvodů a druhů stěhování 1993-2001. *Demografie*, vol. 47, no. 1, pp. 67-70. ISSN 0011-8265
- [31] SRB, V., ANDRLE, A., (1997). Důvody stěhování v ČR 1991–1995. *Demografie*, vol. 39, no. 3, pp. 221-223. ISSN 0011-8265.
- [32] VALENTA, O., (2009). Migrace vysokoškoláků mezi kraji České republiky. *Demografie*, vol. 51, no. 1, pp. 66-73. ISSN 0011-8265.

Vybrané aspekty hodnocení konkurenceschopnosti a udržitelnosti rozvoje na příkladu metropolitních regionů (MUNI/A/1322/2018).